

AMOS IN SY DAELIKSE OMGEWING EN BEDRYF.

Die profeet Amos was volgens die eerste vers van sy profetiese geskrif een van die skaapboere van Tekóa. Dit lê voor die hand dat sy daelikse omgewing en bedryf invloed uitgeoefen het op sy prediking, al is dit miskien nie op die eintlike inhoud daarvan nie, dan tog seker wel op die vorm daarvan, vernaamlik op die beeldspraak wat hy gebruik. Die „woestyn van Tekóa” (II Kron. 20:20, I Makk. 9:33) was een van die dele waarin die „woestyn van Juda” onderskei is (ander dele was die woestyn van Sif, van Jeruel en van Maon). Hierdie woestyn van Juda wat die oostelike gedeelte van Midde- en Suid-Palestina tot aan die Jordaanvallei vorm, word tereg veral wat die gedeelte oos van Tekóa betref „die wildernis” genoem.¹⁾ Die beste beskrywing daarvan gee GEORGE ADAM SMITH in sy so goed ingeligte en so besonder leesbare werk „The Historical Geography of the Holy Land”²⁾. Hy spreek van steile rante, klipagtige hellinge, die bruin en geel sanderige kaaltes, die verkrummelende kalksteen en oral rondgestrooide lei-plaatjies. Die lae van die bergformasies is verwring, rante en ruë loop in alle rigtings, verwyderde heuwels na Noord en Suid lyk soos reusagtige stof- en gruishope, dié wat naby is soos deurgrawe van watergeute. Mens stap gedurig op afslypsel en skilfers. Dikwels klink die grond hol; klippe en sand gly weg onder die hoewe van die perde. Die kale klip gloei en veral uit die geute slaan die hitte op soos uit 'n oond. Plotseling na twee uur te perd, het die Dooie See in die gesig gekom in sy hele lengte en die gaos wat hulle deurgekom het, het 1200 voet afgeval in klipkranse en steil afgronde na die breë oewers van die blou water. So lyk „die wildernis,” die woestyn van Juda. Dit dra die geweldige woeshed en verlatenheid van die vallei van die Dooie See tot reg in die hart van die land, tot aan die wortels van die Olyfberg, tot binne twee uur gaans van die poorte van Hebron, Betlehem en Jerusalem.

SMITH beskryf dan die invloed van die nabyheid van hierdie woestyn op die geestesgesteldheid van die Israëliet as volg: As mens sig realiseer hoe hierdie „huilende wildernis” in bereik van amper elke Joodse kind gekom het, as mens die Olyfberg beklim of enige heuwel by Betlehem of die heuwel van Tekóa en na die Ooste daardie 15 myle gaos sien wat afval na die Dooie See, dan begin mens die invloed

¹⁾ Hebr: *jesjimōn*, die toneel van Dawid se omswerings I Sam. 23:19, 24, 26:1, 3.

²⁾ Ek siteer uit H. XV van die 20ste edisie te Londen by Hodder en Stoughton verskyn, wat ongelukkig nêrens 'n jaartal dra nie; die eerste edisie is van 1894; in 1903 het 'n Nederlandse vertaling te Utrecht verskyn; 25 edisies het reeds die lig gesien.

van die woestyn op Joodse verbeelding en letterkunde te verstaan. Dit het aan die ou ingeborenes van Judea netsoos aan die besoeker van vandag die gevoel gegee van naby die verderf te lewe,³⁾ die gevoel van hoe nou die grens tussen lewe en dood is, die huiwering vir die mag van God wat gebiede so teenoorgesteld in karakter so aan mekaar-grensend kan maak. Die woestyn is altyd in die gesig van die profete en die gehuil van die wilde diere en die droë sand laat droefgeestig oor hulle bladsye klink en waai die aankondiging van die oordeel.

'n Ander invloed van die woestyn is volgens SMITH dat lug- en weerverskynsels nêrens in Palestina so eenvoudig en so skitterend is nie. Verder is daar die jaarlikse wonder as, na die winterreëns „selfs hierdie woeste streke 'n heerlike groen vertoon. Vandaar die plotselinge flitse van lig en lewe in die visioene van die profete; dis aan die woestyn dat hulle meestal hulle beeldspraak ontleen van die skeppende, skielik verrassende genade van God: „Die woestyn en die dor land sal bly wees en die wildernis sal juig en bloei soos 'n lylie.”⁴⁾

Tenminste twee profete is gebore in die gesig van die wildernis van Judea, Amos en Jeremia; en op albei het dit sy betowering uitgeoefen, sê SMITH. Niemand kan die boek van Amos lees nie sonder om te voel dat hy op hoogtes verkeer het en geleef het in die gesig van ver en wye horisonte. Van Tekóa sien mens presies die toneel, die agtergrond van sy visioene. Die hange waarop Amos sy kudde gewei het, laat die massa van woestynheuwels verskyn met hulle toppe *onderkant* die beskouer; daardeur vertoon hulle elke lug- en weerverskynsel veel duideliker as wanneer mens verplig was om na hulle op te kyk. Die kou wind wat na sonder van hulle neerwaai; deur 'n gaping die Dooie See met sy swaar neweldampe; daaragter die bergreeks van Moab, koud en grys, totdat die son van agter hierdie verskansing tevoorskyn spring en in 'n oomblik die wêreld van heuveltoppe onderkant Tekóa met lig oorstrom — dit was die landskap van Amos. In die doxologieë of lofverheffings van die profeet (4:13, 5:8, 9:5v.) hoor mens die weerklank van hierdie omgewing as hy spreek van Hom wat die berge former en die wind skep, wat die daeraad duisternis maak en die duisternis in môrelik verander, wat die waters van die see roep en dit uitgiet oor die aarde, HERE, God van die leërskaer is sy Naam.

Op die oop velde sonder heiningdraad tussen die woeste gronde moes die herder altyd wag hou oor sy kudde, wag teen afdwaling, teen

³⁾ „The sense of living next to doom.”

⁴⁾ Jes. 35:1. Die mooi Statevertaling „bloeien als een roos,” wat die uitbundige so goed weergee, is ongelukkig wetenskaplik nie verantwoord nie. In die Afrikaanse vertaling is vir my die byvoeging „herfs-” steurend, ofskoon wetenskaplik beter as roos. Waarskynlik is egter geen van beide maar die affodil of narsing (narcissus) bedoel, kyk my aantekening by Hooglied 2:1, in Spreuken, Prediker en Hooglied, Groningen, 1931, bl. 189.

verongelukking deur afval van die steiltes, teen wilde diere ook menigmaal. „As mens hom daar sien staan op 'n hoë stuk veld, waaroor in die nag die hiëna's huil, altyd waaksaam, die oë in die verte starend, deur weer en wind gehard, gewapen, op sy staf geleun, uitkykend oor sy verspreide skape waarvan elkeen hom ter harte gaan, dan verstaan mens waarom in die geskiedenis van Israel die herder van Judea so'n uitstaande rol gespeel het, waarom hulle sy naam aan hulle koning verbind het en hom die sinnebeeld van die Voorsienigheid gemaak het, waarom Jesus hom geneem het as tipe van selfopoffering.” (bl. 312v.)

In die lig van hierdie kommentaar na die lewe wat Prof. SMITH ons gegee het, is dit geen wonder dat ons in die prediking van Amos gedurig beelde vind wat aan sy daelike omgewing herinner. Die „weivelde van die herders treur” as die Leeugod sy gebrul uit sy heilige plek laat hoor, as storm en onweer en hemelvuur die weivelde verlate laat lê (1:2). Amos ken die gebrul van die leeu as hy sy prooi gevang het (3:4) en die skrik wat dit alom versprei (3:8), ook hoe weinig daar dikwels oorbly van die slagoffer as die herder kom. te laat kom om nog iets te red (3:12). Hy ken die gevare van die wildernis waar mens soms vlug vir 'n leeu maar net om 'n beer raak te loop (5:19); hy weet hoe moeilik dit is vir 'n perd om op die gladde rotse te draf, en hoe onmoontlik dit is om op klippe te ploeg (6:12).

Die kudde van Amos het seker vernaamlik uit skape en bokke bestaan.⁵⁾ In 7:14 noem die profeet self nog 'n ander bedryf van hom nl. dat hy ook met vrugtebome te doen gehad het. Watter bome was dit en watter versorging het hulle moes kry? Die Afrikaanse vertaling gee netsoos die Statevertaling die naam van die bome weer met „wilde vyebome.” Die oudste vertalings egter en die nuwere kommentare spreek juister van „moerbeivyebome.” Dit is 'n boom wat baie karakteristiek is vir die Palestynse landskap. Die Hebreuse naam is *sjiqma*, meervoud *sjiqmōt* of *sjiqmīm*. Hierdie Semitiese woord is in Grieks oorgeneem in die vorm *sykamīnos*.⁶⁾ Waar hierdie woord egter ook die gewone moerbeiboom kan beteken, is 'n ander woord gevorm. nl. *sykomóros* of *sykomórea*, bestaande uit die element *syko* wat vyg beteken en *morea* wat moerbei beteken (die element *mor* is dieselfde as moer in moerbei). Die sikomoor of moerbeivyeboom het botanies niks met die moerbeiboom te make nie, maar behoort tot die vyebome. Dis alleen omdat sy vorm en grootte en volgens sommige ook sy blare en die smaak van sy vrugte ('n flou-soet smaak) aan dié van die moerbeiboom laat dink, dat die spraakgebruik van moerbeivyeboom praat. Die ou plantkundiges soos THEOPHRASTUS uit die 2de helfte van die 5de eeu voor Christus, leerling van Plato en Aristoteles, en

⁵⁾ Sien 1:1 en ons opmerking in Aflerwing I, bl. 11; ook 7:15 „die HEER het my agter die kleinvee weggeneem.”

⁶⁾ Met *y* gee ek die Griekse *ypsilon* weer wat dus as *i* of *u* uitgespreek moet word.

PLINIUS uit die eerste eeu na Christus ken en beskryf hierdie vrugteboom, wat uitdruklik van die wilde vyeboom (*Ficus Carica*, var. *Caprificus*) onderskei moet word. Die Latynse botaniese benaming is *Ficus sycomorus*. In die beroemde „Herbarius oft Cruydtboek” van REMBERTUS DODONAEUS, die Suidnederlandse plantkundige uit die 16de en 17de eeu,⁷⁾ vind mens reeds vrywel alle gegewens oor hierdie boom, wat ook wel die Egiptiese of Alexandrynse vyeboom genoem word. DODONAEUS onderskei die boom ook uitdruklik van die wilde vyg of caprificus. Hy vermeld die groot skadurykheid van die boom, sy lang lewe hoewel hy baie vinnig groei; dat die vrugte nie aan die dunner takke groei nie maar in klompies van 3 tot 5 uit die stam of die dik, oudste takke, dat die boom vol melkagtige sap is wat by insnyding of kwetsing van die bas vinnig en in groot hoeveelheid uitloop; dat hy drie tot viermaal per jaar vrugte dra, en nog vaker as die boom of die grootste takke met yster naels geskraap en gekwets word! DODONAEUS vermeld ook geneeskundige gebruik van die „traan” of vogtigheid wat in die lente uit die bas gehaal word met 'n spons of wol lap en dan gedroog en tot „koeksens of broodekens” gemaak en in erdepotte gebêre; hierdie „traan” het 'n versagtende en helende krag by wonde en geswelle en word ook gebruik teen slangbeet, hardheid van die milt en maagpyne. Die vrugte word in lande waar min koring groei, as brood gebruik. Die hout is baie nuttig, in die water gegooi sink dit en as dit hard geword het, kom dit bo dryf.⁸⁾ Die blare is dikker, witter en ruwer as van moerbybome. Die boom word nie deur saad nie maar deur enting vermenigvuldig.

Verdere belangrike gegewens het ek ontleen aan die groot literêre-historiese versamelwerk van IMMANUEL LÖW, *Die Flora der Juden*,⁹⁾ en die nou reeds vyfdelige werk van die groot kenner van die huidige Palestina, Prof. Dr. GUSTAV DALMAN, *Arbeit und Sitte in Palästina*.¹⁰⁾ Die sikomoor of moerbeivyboom kom ook in Palestina nie wild voor nie en is daar dus nie inheems nie ewemin as in Egipte, hoewel hy hier asook in Abessinië veelvuldig is. Volgens die bekende Duitse plantkundige en reisiger Dr. G. SCHWEINFURTH is egter Jemen in Suid

⁷⁾ DODONAEUS van Mechelen, oorlede in 1585 as hoogleraar te Leiden, was medisyne-meester van Sy Keiserlike Majesteit. Sy nog altyd nuttige werk het eers in kleiner vorm in Nederduits verskyn, in 1582 in vermeerderde vorm in Latyn by die bekende boekdrukker Christoffel Plantyn. Die deur my geraadpleegde uitgawe is die Nederduitse wat in 1644 te Antwerpen in die Plantynse drukkerij van Balthasar Moretus verskyn het. Die moerbeivyboom word daar behandel op bladsye 1269 en 1270. Ek dank die verwysing na en insae van die boek aan Dr. J. W. PONT van die Unie-departement van Landbou.

⁸⁾ Dit klink 'n bietjie apokrief, maar THEOPHRASTUS en PLINIUS vermeld dieselfde; ook vermeld DODONAEUS dat volgens BELONIUS die boom geen vrugte dra dan nadat die takke eers op baie plekke geprik of gekwets word of selfs die skors oopgemaak of afgeruk word.

⁹⁾ Wien en Leipzig, R. Löwitz Verlag, 1928, dl. I, bl. 274—80 en IV bl. 496 v.
¹⁰⁾ Gütersloh, 1928 v.v., sien veral dl. I, bl. 61—63 en dikwels elders.

Arabië vol van jong sikomore wat uit vanself gesaaide saad ontkiem; dit skyn dus of die sikomoor hier inheems is.¹¹⁾ In Palestina kom die boom nie op die berge voor nie, wel op die laere heuwellande en in die vlaktes, soos in die Sjefela, die kusvlakte, die vlakte van Benede Galilea en dié van die Jordaan. Volgens die Joodse tradisie is die eikeboom kenmerkend vir die bergland, die sikomoor vir die heuwelland en die palmboom vir die vlaktes. Die sikomoor is 'n „skadugewer bo andere” (DALMAN). Hierdie magtige bome, waarvan die leeragtige, gehaarde blare die sonstrale goed kan weerstaan, hou hulle blare ook by die verstikkende oostelike woestynwinde, en staan daar soos 'n wonder met hulle vol groen loof temidde van die verbrande, geel en grys landskap in die hete somermaande. Geen wonder dat daar 'n bygeloof is dat hulle netsoos die Johannesbroodboom¹²⁾ in verband staan met die „waters onder die aarde,” die wêreldvloed, wat eenmaal elke maand tot hulle sou opstyg. Ook ander bygelowe is met hierdie boom verbonde vanweë sy opvallende voorkome en wonderbare lewenskrag en skadu. 'n Arabiese spreekwoord in Palestina gangbaar lui: Wie onder 'n sikomoor slaap, word mal.¹³⁾

Saggéüs het op een van die sterk takke van 'n sikomoor gaan sit om van tussen sy dig gebladerte ongemerk Jesus by sy intog in Jerigo te kan beskou (Luk. 19:4)¹⁴⁾ en om so 'n magtige boom deur sy woord alleen te kan ontwortel en in die see te plant, vereis na menslike maatstaf — al is dit nie na Jesus se maatstaf nie — 'n groot geloof (Luk. 17:6).¹⁵⁾

Dis onwaarskynlik dat by Tekóa moerbeivyebome gestaan het.¹⁶⁾ Hulle het volgens 1 Kon. 10:27 (II Kron. 1:15, 9:27) in menigte in die Sjefela, die heuwelland en laagte naby die suidweskus van Palestina voorgekom, en wel op die koninklike domeine onder toesig van 'n koninklike beampte (1 Kron. 27:28). Uit die eersgenoemde plekke en uit Jes. 9:9 blyk dit dat die sikomohout die mees gebruiklike timmerhout was. Dat ook in die warm Jordaanvlakte sikomore gegroei het,

¹¹⁾ Sien Prof. G. HENSLow, The Sycomore Fig. Journal of the Royal Horticultural Society. Vol. XXVII, 1902-03, London, bl. 128—131 en bl. CXXXVIII f. Ook die insae van hierdie artikel dank ek aan DR. J. W. PONT.

¹²⁾ Waarvan die peulvrugte die voer vir varke en vir die allerarmstes is, sien Luk. 15:16.

¹³⁾ DALMAN, t.a.p., bl. 323 v., 505 v., 537.

¹⁴⁾ Teen Pase is die sikomore in die warm Jordaanvallei reeds volop in blad: op die hoëre streke gewoonlik eers in die loop van April (DALMAN, t.a.p., bl. 100, 255, 651).

¹⁵⁾ In Lukas 19 word die boom *sykomorea* genoem, in Lukas 17 *sykaminos*. Ook volgens DALMAN, bl. 194, is met albei die moerbeivyeboom bedoel en nie Luk. 17 die moerbeiboom nie (soos die Afr. vertaling dit het). Die moerbei kom trouens, niesteenstaande die Statevertaling van II Sam. 5:23 v. en Psalm 84:7, nie in die Bybel voor nie. Tereg vertaal die Afrikaanse vertaling hier: balsembosse.

¹⁶⁾ Hoewel K. BUDDE in sy artikel Zu Text und Auslegung des Buches Amos, Journal of Biblical Literature, 1924, bl. 46—131, 1925, bl. 63—122 dit nie onmoontlik ag nie. Ek het hierdie verwysing gevind by VAN GELDEREN, bl. 2.

het ons in Luk. 19:4 gesien. So kan hulle ook in die nabyheid van Engedi, die vrugbare plek aan die oewer van die Dooie See gegroei het, wat nie te ver onderkant Tekóa geleë was en wat vanuit Tekóa gemaklik te bereik was.¹⁷⁾ In Egipte dra die sikomoor vrugte in die maande Mei, Junie, en Augustus-September.¹⁸⁾ In Palestina mag dit iets later wees, na gelang van die streek waar hulle voorkom. As Amos dus somtyds met sy kudde na een van daardie streke getrek het, moet ons dit nie vergelyk met die jaarlikse trek van ons boere met hulle vee na die winterveld in die boswêreld nie, want in die winter is die sikomore kaal en dra nie vrugte nie.

Wat het Amos met die sikomore gedoen? Die Hebreeuse uitdrukking in 7:14 maak dit nie duidelik nie. Die daar gebruikte werkwoordsvorm *bōlēs* kom in die Ou Testament en daarbuite in die Hebreeus nie meer voor nie. In Etiopies kom volgens die woordeboeke van GESENIUS en KÖNIG 'n woord *balas* voor wat „vyg” beteken. In Tigrinja, een van die huidige dialekte van Etiopies, in 'n deel van Abessinië gespreek, is *bellas*, meervoud *belleos* die naam van twee vyesoorte.¹⁹⁾ In Arabies beteken *balas* „vye” en *bulus* „groot harige sakke waarin vye gedoen word.”²⁰⁾ Die uitdrukking *bōlēs* in Amos 7:14, 'n teenwoordige deelwoord, is dus wel afgelei van 'n selfstandige naamwoord wat 'n soort vyg aandui en beteken iemand wat op een of ander wyse iets met vye doen, in hierdie geval dan met moerbeivye. Maar wat?

Dit lê voor die hand dat die vertalers van die Ou Testament in die Grieks, die „Septuaginta,” wat seker sowel in Palestina as in die land van hulle inwoning, Egipte, goed tuis was, nog geweet het wat die Hebreeuse uitdrukking beteken. Hulle het *bōlēs sjiqmim* weergegee met *knidzōn sykamina* d.i. „kerwer” of „kwetser van moerbeivye.” Dieselfde uitdrukking gebruik die reeds aangehaalde Griekse natuurkundige THEOPHRASTUS as hy skryf²¹⁾: „die moerbeivye kan nie ryp word as hulle nie aan die oppervlakte ingesny (gekras) word nie (Grieks: *epiknidzein*).” Die kerkvader HIERONYMUS, self in Palestina woonagtig en wat vanaf sy woonplek Betlehem, 6 myl van Tekóa verwyderd, elke dag die dorp van Amos gesien het²²⁾ merk in sy

¹⁷⁾ In II Kron. 20:2 en 20 is die woestyn van Tekóa die toneel van oorwinning van Josafat op Moabitiese en Ammonitiese bendes, wat van Engedi daarnatoe opgeklim het, „'n nie te moeilike opgang vir 'n leër nie,” SMITH, t.a.p., bl. 272.

¹⁸⁾ DR. E. SICKENBERGER, by HENSLOW, sien hierbo voetnoot 11.

¹⁹⁾ DR. G. SCHWEINFURTH, *Abyssinische Pflanzennamen*, Berlin, 1893, *Sitzungsberichte der Kön. Akad. d. Wiss.*, bl. 65. Ook hierdie werk is my deur DR. J. W. PONT ter hand gestel.

²⁰⁾ R. DOZY, *Supplément aux Dictionnaires Arabes*, 2de ed., Leiden, 1927, I bl. 110. E. W. LANE, *Arabic-English Lexicon*, London 1863, I, 1, bl. 248.

²¹⁾ Sien sy *Peri phytōn historias* (Ondersoek oor Plante) IV, II, 1, 2, en ook C. PLINIUS SECUNDUS, *Natur. Histor.* XIII. 7 (14).

²²⁾ Sien HIERONYMUS in Jeremiam 6:1 volgens F. M. ABEL, *Géographie de la Palestine*, Paris I 1933, II 1938, bl. 478.

kommentaar op Amos op: „as hulle nie gekerf word nie (Latyn: *vellicantur* ²³⁾) dan vorm hulle baie bitter en droë vygies en word hulle deur insekte bederf.” Oor hierdie bewerking en sy oorsaak en doel gee Prof. HENSLOW in sy hierbo voetnoot 11 vermelde artikel, volgens gegewens aan hom verskaf deur DR. E. SICKENBERGER, Professor in die Gemie en Botanie aan die Mediese Skool van Kairo, die volgende informasie: Die sikomoorvrugte word baie besoek deur baie klein wespies, die *Sycophaga crassipes*, wat in groot getalle in elke vrug tot ontwikkeling kom. Die vrugte van Mei en Junie word in Egipte deur 'n soort mes op sirkelvormige wyse oopgemaak om die *Sycophaga*-wespies uit te laat; die oopgemaakte vrugte bly klein maar word baie soet en smaaklik, terwyl die onoopgemaakte veel groter word maar waterig en smakeloos is en vol van die insekte. Die aangesnyde vrugte is oor twee tot vier dae ryp. Die aansny gebeur deur seuns; hulle gebruik daarby 'n in die vorm van 'n krom vingernael gebuigde repie yster wat aan een kant skerp is; ook is die ysterrepie wel tot 'n sirkel of oog omgebui; dit steek gewoonlik in 'n hout handvat, maar ook is die hele instrumentjie wel van yster. 'n Afbeelding van die drie vorms word in die artikel gegee.

'n Selfde gebruik vermeld LUDWIG KEIMER ²⁴⁾ na 'n brief van DR. SCHWEINFURT: die aansny van die vrugte het tot doel om die galwespe (*Sycophaga Sycomori*) wat vroegtydig in die binneste van die vrug indring te verhinder dat hulle eiers daarin gelê word of dat dié tot ontwikkeling kom. Na die aansnyding van die vrug sterwe die galwespe en hul eiers gou af en dan ontwikkel die vrug binne 'n paar dae tot 'n smaaklike en soet vyg.

Deur hierdie gegewens uit die oudheid en die moderne tyd is dus wel bewys dat die uitdrukking *bôlēs sjiqmim* beteken: „aansnyer” of „kerwer van moerbeivye.”

Die volgende vraag is: was dit 'n selfstandige bestaan of altans 'n verdienste gewende bedryf. Sommige verklaarders stel dit so voor asof Amos plantasies van moerbeivyebome elders in die land besit het, waar hy naas sy veebedryf van geleef het. Dit lyk nie waarskynlik nie. Van die plantasies in die Sjefela waar die tekste uit Konings en Kronieke na verwys (sien hierbo) kry ons meer die indruk dat hulle om die hout aangelê is. Bowendien is die sikomoor 'n voedsel van die armes.²⁵⁾ Dat in die moderne Egipte seuns die bewerking verrig en die derde drag onbewerk gelaat word omdat die mense dan met ander

²³⁾ Die Latynse Bybelvertaling, die Vulgata, grotendeels die werk van HIERONYMUS, vertaal Amos se uitdrukking dan ook met *vellicans sycamina*.

²⁴⁾ In die tydskrif *Biblica* 8, afl. 4, 1927, bl. 441; vgl. Löw t.a.p. IV 496 v.

²⁵⁾ Sien DODONAEUS t.a.p., HENSLOW, bl. CXXXVIII v., ook DR. ED. RIEHM, *Bijbelsch Woordenboek*, bewerkt door DR. C. H. VAN RHIJN, Utrecht, 1894, II bl. 112 en DR. FROHNMEYER en DR. I. BENZINGER, *Bibelatlas zur Bibelkunde*, Stuttgart, 1905, bl. 171.

landwerk besig is en hierdie vrugte, vol van die galkewertjies, groten-deels aan die veldmuise, voëls en honde oorgelaat word²⁶⁾ wys ook nie op 'n winsgewende bedryf nie en laat die vertaling: „kweker van moerbeivyebome” onwaarskynlik klink.

Nou vermeld F. GOLDMANN²⁷⁾ op gesag van YAHUDA dat sikomore dikwels by putte groei en dat terwyl die kuddes drink of wei, die herders die vrugte aankerf. Dit is dus nie 'n afsonderlike bedryf nie, maar 'n bykomstige besigheid van herders.

Ons mag dus die uitdrukking „moerbeivye-kerwer” in Amos 7:14 nie gebruik om van Amos 'n vrugtekweker en plantasiebesitter, 'n groot grondeienaar te maak nie.²⁸⁾

Die maatskaplike posisie van Amos moet ons uit ander gegewens opmaak as uit die uitdrukking van 7:14.

Dit het my opgeval dat hoewel Amos inderdaad 'n vier- of vyftal beelde ontleen aan die herderslewe (sien hierbo bl. 51) die meeste beelde ontleen is aan die lewe van die landbouer of aan die natuurlewe van Palestina in die algemeen. Die dorssleë van 1:3, die beelde van die gekraak van 'n wa met gerwe (2:13), van die koeie van Basan vir die dames van Samaria (4:1), die verwysing na die groot droogte en ander plaes wat die landbou getref het (brandkoring, heuningdou, sprinkane, 4:7—9), na die getreur van landbouers en wynboere (5:16v.), die jammerkry vir die lammers en kalwers uit die stalle wat deur die weelderige mense van Samaria by hulle swelgerye verteer word (6:4), die afbid van die bedreiging met 'n sprinkaneplaag op die jong nagras (7:1v.), die visioen van die mandjie met somervrugte (8:1), die bekendheid met die misstande in die koringhandel (8:5v.), die beeld van die sif (9:9) en die skildering van die toekoms van heil as 'n paradystyd vir ploëer en maaier, druiwetrapper en saadsaaiër (9:13,14) laat ons Amos ken as 'n man wat sy beelde meer aan die land- en wynbou as aan die wei van skape ontleen. Aan die natuur- en landlewe in die algemeen is ontleen die beelde van die voëlwip (3:5), vishoeke (4:2), wilde als (5:7, 6:12), van seders en eikebome (2:9) en van die slang in die huis (5:19), terwyl die vermelding van die Karmelgebergte uit N.W. Palestina (1:2, 9:3) toon dat sy gedagtes nie by sy naaste omgewing stilgestaan het nie.

Sonder twyfel was Amos 'n man van die land, en miskien was dit gedeeltelik 'n natuurlike afkeer teen die weelderige stadsluwe wat hom netsoos sy God die paleise laat haat het (sien die gedurige bedreiging van die paleise 1:4, 7, 10, 12, 14; 2:2, 5; 3:9, 11, 12, 15; 5:11; 6:8 „Ek haat die paleise.”) Maar dit beteken nie dat Amos in kennis van sy

²⁶⁾ Sien SICKENBERGER by HENSLOW t.a.p.

²⁷⁾ La figue en Palestine à l'époque de la Michna, Paris 1911, aangehaal by Löw t.a.p.

²⁸⁾ So bv. RIEHM — VAN RHIJN t.a.p. I 192: Amos was geen arme herder maar 'n veebesitter wat hom daarby op die winsgewende sikomoreteelt toegelê het.

tyd agter was nie.²⁹⁾ Op sy kennis van en belangstelling in die volkere-wêreld buite die grense van sy land het ons reeds in ons vorige artikel: „Die Godsgetuienis van Amos” (Afl. 1 van hierdie studies) gewys. Ook die geskiedenis van sy eie volk het hy geken (bv. 2:9 vv., 5:25 v.); aan die gebiede van oorlogvoering van sy tyd (1:3 vv., 2:15 v., 3:6. 4:10, 5:3, 27, 6:7, 9:4), van paleislewe (sien hierbo), van regspraak en handel, tempelbedryf en bouwerke (sien my vorige artikel) ontleen hy gedurig beelde en voorbeelde.

Die woonplek van Amos was trouens ook nie 'n van die kultuur-wêreld van Palestina volkome afgeslote woestyngehuiggie nie, al was dit die laaste bewoonde plek aan die rand van die woestyn van Juda. Hemelsbreed lê dit maar 5 myl suid van Betlehem en 10 myl van Jerusalem.³⁰⁾ Die teenswoordige ruïneplek Chirbet Teqûa gee sy ou ligging weer. Dit lê hemelsbreed ongeveer 5 myl oos van die grootpad van Betlehem na Hebron, en daar is 'n pad wat van Jerusalem oor Tekóa na die oase Engedi aan die Dooi See loop.³¹⁾ Tekóa lê ongeveer 2800 voet of 850 meter hoog. Volgens ABEL³²⁾ behoort die teenswoordige ruïneplek tot die dorp Sacir, en is dit omring deur 'n vlakte wat vir bouland geskik is. Daar word nog reste van waterbakke, koring-bêreplekke en rotsgrafte gevind, asook reste van 'n kerk uit die Christelike tyd, die sgn. profeteion van Amos. Die belang van die ligging van Tekóa blyk uit die feit dat Rehabeam dit tot 'n versterkte plek in sy verdedigingstelsel opgebou het (II Kron. 11:6) en dit dan ook volgens Jeremia 'n plek was waar die basuin sy alarm geblaas het by dreigende gevaar (Jer. 6:1). Een van Dawid se helde was uit Tekóa afkomstig: Ira, die seun van Ikkes, die Tekoïet (II Sam. 23:25). Na die ballingskap was Tekóa een van die nie so talryke weer bewoonde plekke, en die nuwe bewoners van die dorp het ywerig meegehelp om die mure van Jerusalem te herbou; alleen „hulle vername manne” het hulle aan die volksdiens onttrek.³³⁾

²⁹⁾ Joodse bronne beskou in verband met die betekenis van die stamwoord waaraan die naam Amos ontleen is, nl. „swaar aan iets dra,” Amos as beswaard van tong, sommige selfs as 'n stotteraar. HIERONYMUS wat van hierdie tradisie kennis gedra het, vat sy oordeel oor die profeet saam in die kort, veelseggende sinnetjie: *imperitus sermone, sed non scientia*, d.i. „onbedrewe in spraak maar nie in kennis nie” (sien M. RAHMER, Hieron. Commentar z.d. klein Proph., Berlin 1902, by Amos 1:1).

³⁰⁾ Na die opgaaf van HIERONYMUS in sy voorrede tot Amos: 6 myl en 12 myl.

³¹⁾ Sien hierbo voetnoot 17.

³²⁾ Sien hierbo voetnoot 22.

³³⁾ Neh. 3:5, 27. Hierdie onwilligheid van die vername mense het aanleiding gegee tot die merkwaardige kanttkening by vs. 5 in een van die oudste gedrukte Nederlandse Bybels, wat vertaald lui: „Die armes moet die kruis dra, die rykes gee niks nie”; daarop volg die versie:

Deux-aes en heeft niet.

Quinque-six en geeft niet.

Quater-dry, die helpen vry.

Die eerste twee woorde van elk van die drie reëls is die Franse getalle 2—1, 5—6. 4—3 soos hulle op dobbelstene in daardie tyd voorgekom het. Die lae getalle

Ses honderd jaar vroeër, in die tyd van Dawid, het Joab sy leër-owerste „'n skrandere vrou” uit Tekóa ontbied om die hart van die koning te vermurf sodat hy sy seun Absalom weer na Jerusalem terug sou roep en nie langer verstoot nie. Die verhaal van haar pogings, so uitvoerig en met behae in II Samuel 14 vertel, is een van die kostelikste sketse van die vindingrykheid van 'n Israelitiese „wyse vrou.”

So het Tekóa 'n wel nie vooraanstaande maar tog ook nie onbekende rol gespeel in die geskiedkundige lewe van Israel, waarmee dit op allerlei wyse verbonde was. Amos het seker nie tot „die vername manne” van Tekóa behoef te behoer het nie om ook in sy eenvoudige bedryf oop te staan vir die bewegings van die volkslewe in die verlede en in sy eie tyd. Netsoos drie eeue vroeër Dawid „van agter die skape” weggeneem is deur sy God om 'n herder van sy volk te wees (II Sam. 7:8), is ook Amos „van agter die skape” weggeneem (7:15) en tot hoër taak, tot geestelike herderskap oor sy volk geroep. Die eenvoudige, landelike omgewing en aartsvaderlike bedryf het by geen van beide 'n verandering gevorm by die uitoefening van hulle hoë roeping nie, dit het waarskynlik inteëndeel in hulle siel 'n des te dieper klankbodem gevind, sodat hulle met daardie eenvoud wat die kenmerk van die ware is, hulle met hul ganse persoonlikheid aan die nuwe roeping gegee het.